

Lapland

De bevolking van Lapland leeft verspreid over zo'n vier landen die alle ten noorden van de poolcirkel liggen. Dat zijn Noorwegen, Zweden, Finland en Rusland. De levenswijze van de Lappen of Samen wordt voornamelijk bepaald door de rendierkuddes die ook tegenwoordig nog de voornaamste reden van hun bestaan vormen. Als het klimaat het toelaat trekken de Lappen gedurende een gedeelte van het jaar van de ene weideplaats naar de andere om voor hun rendierkuddes voldoende voedsel te verzamelen.

De muziek en poëzie die daarbij een zeer belangrijke rol speelt, is de 'joik'. De Lappen uiten hun persoonlijke en hun collectieve gevoelens d.m.v. joiks. Dit zijn spontaan opkomende muzikale en poëtische uitbarstingen, die zowel naar de inhoud als hun muzikale vorm streng bepaald en voor de Lappen algemeen bekend zijn. Zo is het mogelijk om een joik te zingen zonder de woorden te gebruiken, omdat het onderwerp waarover wordt gezongen toch algemeen bekend is. Dit monotone zingen maakt een fascinerende en betoverende indruk. Voor het eerst zullen in Nederland originele joiks ten gehore worden gebracht door echte Lappen.

Het gewone traditionele liedrepertoire is ook in Lapland bekend. Juist in deze koude streken is het gezongen melodierepertoire ruimer aanwezig dan de instrumentale muziek. Het 'instrument' echter dat ook hier nog vrij vaak bespeeld wordt is de mondharp: een klein druppelvormig instrumentje van ijzer dat middels een klein metalen tongetje dat in de mondopening wordt gehouden merkwaardige klanken produceert.

- 2 juni, Den Haag, Gemeentemuseum, 20.15 uur, Ba + Bb
3 juni, Rotterdam, De Doelen, 20.15 uur, Ba + Bb
4 juni, Amsterdam, Centrum Bellevue, 20.30 uur, Ba + Bb
6 juni, Vlissingen, Vestzaktheater, 20.30 uur, Ba
7 juni, Utrecht, Tejater Kikker, 20.30 uur, Ba
7 juni, Den Haag, Openluchttheater Zuiderpark, 20.30 uur, Bb
8 juni, Laren, Singer Concertzaal, 20.15 uur, Ba
8 juni, Haarlem, Concertgebouw (Kleine Zaal), 20.15 uur, Bb
9 juni, Den Haag, Openluchttheater Zuiderpark, 20.30 uur, Ba
10 juni, Vlaardingen, Tent Hoflaan 12, 17.00 uur, Ba
10 juni, Den Haag, Regionaal Centrum Buitenlanders, 20.30 uur, Bb
11 juni, Den Haag, Tent Malieveld, 12.00 uur, Ba
14 juni, Amsterdam, Concertgebouw, 12.30 uur, Ba

Mini-festival folk en volksmuziek

Baskenland en Portugal

Ba Baskenland

Muziek en dans uit het Baskenland door de groep Kresala uit San Sebastian: Alberto Urkijo, Imanol Muñoz, Alfonso Ugalde, Aitor Aizpurna, Iñaki Otaño en Franciso Javier Neira (instrumentalisten). Chus Alonso, Jose Ignacio San José, Maite Tardagila en Koro Kuende (dansers).

Bb Portugal

Coimbra-fado gezongen door Adriano Correia de Oliveira (Coimbra). Carlos Paredes, Portugese gitaar, en Fernando Alvim, viola (Lissabon).

Kresala

De hier gepresenteerde volkskunst uit het Baskenland en Portugal heeft weinig met elkaar gemeen. Speelt bij de Basken de dans vaak een zeer belangrijke rol, waardoor de muziekinstrumenten een duidelijk dienende functie krijgen, speciaal in de combinatie van Coimbra-fado en Portugese gitaar, neemt in Portugal de muzikale inspiratie vaak een belangrijke plaats in. De muzikale cultuur aan de universiteit van Coimbra (midden-Portugal) heeft altijd bijzonder in de belangstelling gestaan en het waren muzikanten uit geheel Portugal die aan deze stedelijke volksmuziek een belangrijke bijdrage hebben geleverd. Door deze open situatie ontstond hier een stijl van zingen en spelen die in belangrijke mate verschilde van die in Lissabon. De ontwikkeling van de Portugese gitaar (geen gitaar maar een cister) kreeg juist vanuit de stad Coimbra haar belangrijkste impulsen. De muziek en dans van het Baskenland gaan terug op een geheel andere traditie en ze vertonen ook alle kenmerken van een plattelandscultuur. De muziekinstrumenten zijn in wezen vrij eenvoudig maar tegelijk zeer karakteristiek, de dansen zijn kleurig en van een bruisende vitaliteit. Het is trouwens toch zo dat de Basken een voorkeur hebben voor een presentatie die de contrasten niet schuwt en appelleert aan het enthousiasme van het publiek. Muziek van het Iberisch schiereiland heeft vaak als opvallend kenmerk, dat het gevoel en de hartstocht er een belangrijke rol in spelen. De persoonlijke betrokkenheid van de speler(s) versterkt zonder twijfel het expressieve karakter, zowel van de muzikale inhoud als van de vorm. Voor de rijke muzikale traditie van het Baskenland komt daar nog een gegeven bij, namelijk dat in de traditionele en in de huidige muziek steeds uitdrukking wordt gegeven aan het vrijheidsideaal en het streven naar zelfstandigheid.

Baskenland

'Euskadi' of Baskenland wordt gevormd door zeven provincies – vier daarvan bevinden zich in Spanje en drie in Frankrijk – waar in totaal drie miljoen Basken wonen. In het meer welvarende zuiden zijn de muzikale tradities en de volksdansen vaak rijker en levendiger, de vormen van de dansen en hun muzikale patronen dienovereenkomstig groter in getal. Het typerende klankidoom, met zijn vele siertonen en sterk ritmische profilering, bepaalt het kleurrijke beeld dat wij van de Basken hebben. Van hun volksdansen zijn vooral de zwaarddansen bekend, maar ook maskerdansen en stokdansen zoals de Zortziko zijn zeer geliefd. De Baskische dansgroep Kresala ofwel Kresala Euskal Dantza Taldea heeft zich onder leiding van de bekende

Kresala

choreograaf Gene Yurre gespecialiseerd in de uitvoering van het traditionele repertoire. Zij dansen o.a. een samenstelling van verschillende karakters uit Bizkaia en uit Zuberoa (carnavalsdansen).

Bij de muzikale begeleiding maakt men gebruik van een aantal karakteristieke muziekinstrumenten. Dat gebeurt vaak in stukken van een bepaald genre zoals de 'Maritxu' die gespeeld wordt op één txistu. De txistu is een cilindrische blokfluit met twee vingergaten vóór en een duimgat achter. Men denkt in het Baskenland bewijzen ervoor te hebben dat dit het oudste instrument van Europa is (20.000 jaar). De klank van de txistu is zeer helder en ondanks de drie vingergaten zijn er uitgebreide melodieën op te spelen. Vaak wordt het instrument bespeeld in paren met daaraan toegevoegd een groter type, de silbote, en een trom, de tambouril. De kleine txistu heet txirula (25 cm lang). Ze wordt vooral gespeeld in Zuberoa en in de vallei van Roncal. Daar ook ziet men deze fluit vaak samen met de salterio. De hand waarmee de blokfluit wordt bespeeld klemt de salterio – een citherachtig instrument dat in octaven en kwinten is gestemd – tegen de schouder terwijl de andere hand een stok hanteert waarmee er ritmisch op wordt geslagen.

De Basken hebben trouwens toch een passie voor bijzondere slaginstrumenten zoals bijvoorbeeld de txalaparta. Deze bestaat uit één of meerdere planken (ongeveer 1,5 m lang) die door twee spelers krachtig met een paar stokken worden bewerkt. De alboka is een primair soort doedelzak, waarbij de leren zak vervangen is door een

windkap. Andere blaasinstrumenten zijn de dulzaina, een soort hobo, en de trikitritxa, een kleine akkordeon. De groep Eskola (Baskisch voor: 'de kop van de golf'), treedt op met vier dansers en zes instrumentalisten.

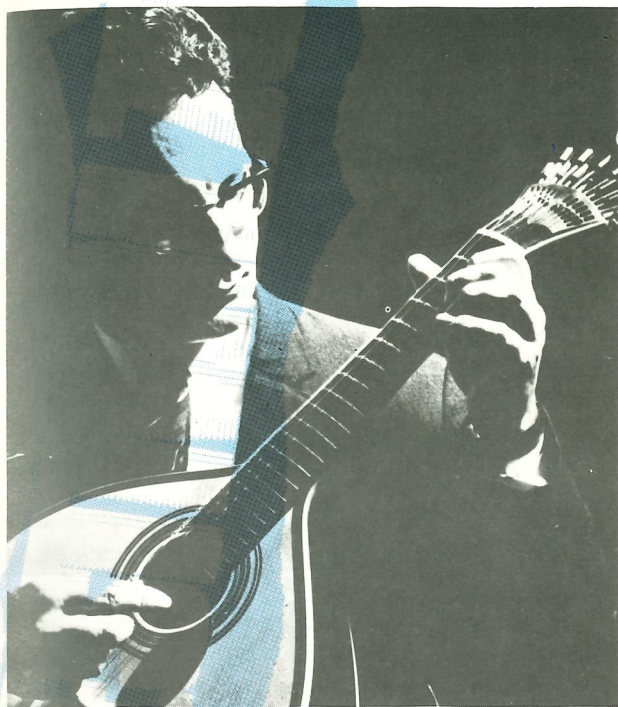
Portugal

De fado is in Portugal een bijzonder geliefde kunstvorm. Nog steeds ondervindt men in dit land zelf een geweldig enthousiasme en interesse voor deze bekende volksmuziek. In de fado komt de ziel van Portugal tot uiting, in haar belangrijkste karakteristieken: emotie, passie, erotiek, eenvoud en nostalgie. Een belangrijke constatering daarbij is, dat andere elementen buiten het eigen land een rol hebben gespeeld: de invloeden van de Braziliaanse muziek uit het begin van de 19e eeuw hebben de ontwikkeling van de fado mede bepaald doordat de werkkrachten uit deze vroegere koloniale gebieden werden overgebracht naar Portugal. Het optreden van een fadista (fado-zanger) heeft iets van een happening, waarbij het publiek steeds heviger betrokken raakt door de poëtische spanning en de muzikale geladenheid van de uitvoering.

De fado die gezongen wordt in Coimbra heeft een aparte ontwikkeling doorgemaakt die aan de muzikale inhoud duidelijk ten goede kwam. In de vorm zoals hij in Lissabon wordt gezongen is de tekst van de verschillende verzen de drager van de spanning. Bij de Coimbra-fado is dat de muzikale afwisseling van de verschillende delen. Hij wordt vaak gezongen door een man en heeft de vorm van een serenade, waarbij de jonge vrouwen in deze universiteitsstad het hof wordt gemaakt. Adriano Correia de Oliveira is een van de bekendste zangers van dit genre. Het zingen wordt slechts begeleid door een

Adriano Correia de Oliveira

Carlos Paredes, Portugese gitaar

viola, een Portugese variant van de Spaanse gitaar. De Portugese gitaar heeft een geheel eigen ontwikkeling doorgemaakt. Het instrument behoort tot de familie van de cisters en is mogelijk beïnvloed door de 'english guitar' van ca. 1800. Het instrument is peervormig en heeft een platte klankkast. In de 17e en 18e eeuw was de cister in geheel West-Europa bekend, men zou hem de gitaar of de luit van het Noorden kunnen noemen. Portugal was al in de 18e eeuw bijzonder georiënteerd op Engeland, maar na 1800 werd men middels een handelsverdrag grotendeels afhankelijk van dat land. Deze invloed heeft tot een positief resultaat gevoerd in de vorm van de Portugese gitaar. Het instrument is namelijk de enig overgebleven representant van de cister, want dit instrument verdween in de 19e eeuw verder geheel van het toneel. De klank vermengt zich bijzonder goed met de menselijke stem, reden waarom de Portugese gitaar heeft bijgedragen tot de melodische verrijking van de fado.

Carlos Paredes stamt uit een geslacht van muzikanten waar sedert anderhalve eeuw de Portugese gitaar wordt bespeeld. Zijn vader is zeer sterk verbonden met de meer recente ontwikkeling van de fado van Coimbra, waaraan hij zijn expressieve muzikaliteit wist toe te voegen.